

quodammodo præpositi, non tam proprie custodes cœlorum dici possunt, quam custodes totius universi quoad ejus ordinem, et conservationem. Quia non movent cœlos propter eorum conservationem, sed propter perpetuitatem rerum generabilium per continuam generationum successionem. Et ita custodes universi quoad præsentem statum saltem remote dici possunt.

11. *Cajetanus negat species rerum corruptibilium habere propriam custodiam. — Affirmativa pars vera. — Virtutes hanc custodiam exercere probabilius est.* — De rebus item corruptibilibus Cajetanus certe, in dicta quæst. 110, art. 1, indicat non esse capaces custodiæ quoad naturalia, et ideo ait, eis non deputari præpositos Angelos propter custodiam, sed propter usum miraculosum, vel extraordinarium talium rerum in ordine ad providentiam supernaturalem. Sed nihilominus dici potest, Angelos præponi istarum rerum speciebus saltem perfectis, et per se ad bonum universi necessariis, propter earum conservationem perpetuam, sufficientemque propagationem, seu multiplicationem procurandam. Unde cum duo sint modi custodiendi rem aliquam, scilicet, removendo causas, vel occasiones, quæ nocere possunt, seu bonum impedire, vel directe bono promovendo. Prior modus facile potest habere locum in rebus insensibilibus, et irrationalibus, ut per se manifestum est. Multa enim sunt, quæ nocere animantibus et arboribus, eorumve conservationem, aut productionem impedire possunt, quæ per angelicam providentiam in hominum bonum auferri, et præcaveri possunt: sicut e contra mali Angeli facile hujusmodi nocentia procurant, si permittantur. Alter etiam modus promovendi bonum istarum rerum, licet non tam perfecte locum habeat in rebus, sicut in hominibus, nihilominus applicando activa passivis exerceri aequaliter potest: sicut pastor custodiens oves, non tantum nocentia removet, sed etiam pascua meliora, et alia commoda illis procurat. Et Adam positus fuit ad Paradisum custodiendum, ut in sua pulchritudine, et amœnitate conservaretur, quod et animalia bruta, et nociva, repellendo, et plantando, ac rigando, aliisque modis facere poterat. Ad hunc ergo modum intelligere possumus istam custodiam angelicam etiam in ordine ad naturalia commoda talium specierum, quæ tanto excellentior sit, quam humana, quanto angelica præscientia, et potentia ad applicandas juveniles causas, vel removendas nocentes, major

est. Verum est tamen, hoc genus providentiæ, et custodiæ, frequenter esse præter communem cursum causarum naturalium: ut, verbi gratia, quia si causæ permitterentur suum cursum agere, vel sequeretur sterilitas propter pluviam defectum, vel magna tempestas excitaretur in mari, etc. Angeli autem specialiter interponendo, seu applicando alias causas, aut removendo alia corpora, hujusmodi effectus impediunt. Et sub hac ratione dici potest hæc custodia attingere supernaturalem ordinem, nam revera propter supernaturalem finem præcipue fit. Et ob hanc etiam causam probabilius credo exerceri hanc custodiam per Angelos ad ordinem Virtutum pertinentes, quia licet res, circa quas versatur, sint minus perfectæ quam homines, modus tamen illius requirit universaliorem cognitionem, et providentiam, et cum virtute operandi præter ordinarium naturæ cursum conjunctus est.

12. *Vera sententia negativa.* — Nonnullas alias quæstiones tractant theologi de hac Angelorum custodia, quas omittendas censui, quia vel in superioribus tractatæ sunt, vel novam difficultatem scholasticam non habent. Una est an per actiones custodiæ sancti Angeli aliquid mereantur, vel in gloria crescant, aut quomodo, quæ in capite octavo, dicta sunt. Alia est, an possint sancti Angeli defectum aliquem in hac custodia committere, propter quem, vel Deo displiceant, vel a suo statu decendant, et hæc etiam in eodem libro contra Origenem expedita est. Tertia huic annexa est, an doleant Angeli custodes de lapsu, vel perditione hominis, quem custodiunt. Quam tractat D. Thomas, d. quæst. 113, a. 5, propter Isaïæ verba, cap. 33, *Angeli pacis amare flebunt.* Et interdum hoc modo loquuntur Patres. Nam Chrysostomus, hom. de Ascensione, ait, *Angelos nostris dolere suppliciis, et quando puniebamur (ait) magna tristitia tenebantur,* et de Cherubinis custodientibus paradisum ait, quod *nostris suppliciis tristabantur.* Et eodem modo loquitur Antonius abbas, ep. 2, ad finem. Andræas Cæsariensis, Apoc. suo, c. 25, et clarius in 47, ait Angelum *mœrere et contristari cum parere detrectamus.* Et favet etiam Leo VIII, vel IX, in cap. *Hi duo sunt*, 55, de *Consecrat.*, dist. 1. Verum tamen manifestum est, sanctos Angelos non esse capaces tristitiæ, aut doloris tum ratione status beatifici, in quo summam delectationem habent, quæ nullam secum compatitur tristitiam: tum quia nullam veram causam tristitiæ habent. Quia quidquid mali homines committant, non provenit ex ipsorum

negligentia, aut defectu. Et licet in se spectatum fit, vel offensa Dei, vel malum ipsius hominis, et inde videatur esse posse causa tristitiæ ex pura Dei, et proximi charitate: tamen cum illa omnia sub ordine divinæ providentiæ contemplantur, et videant ita permitti a Deo, et tandem omnia in majorem Dei gloriam redundare, nulla afficiuntur tristitia, sed potius summo gaudio, et admiratione Deum in omnibus suis consiliis laudant. Sicut Deus ipse licet omnia illa videat, et plus se amet, quam ab Angelis diligatur, de suis offensis nihil contristatur. Unde locutiones illæ sanctorum, et aliæ similes per metaphoram intelligendæ sunt: sicut etiam solet hujusmodi affectus tribui Deo ad significandam erga homines charitatem, et quantum impietas illi displiceat. Et hoc indicare voluit Andræas Cæsariensis supra, cum dixit: *Angelos ad Dei exemplum compati, mœreri, aut contristari.* Origines autem, Matt. 18, in omni proprietate videtur tribuere illos affectus Angelis, sed procedit ex suo errore, quo putat, Angelos custodes per negligentiam peccare. Et sane Theophylactus, ibidem videtur juxta eundem errorem loqui, cum dicit Angelos peccatores confundi, et minus fieri, ita non ut tam libere audeant videre Dei faciem, et precari pro nobis.

13. *Utrum inter Angelos custodes detur dissensio. — Vera quæstionis resolutio.* — Aliam quæstionem movet D. Thomas, eadem quæst. 113, art. 8, utrum inter Angelos custodes possit esse dissensio et pugna. Fundatur autem quæstio in loco Dan. 10, ubi dicitur Angelus princeps Persarum restitisse Angelo custodienti populum Dei. De quo Principe Persarum varietas opinionum est, an bonus, vel malus fuerit. Nam quod fuerit malus, insinuat ibid. Hieronymus, et clarius docet in cap. 29 Ezechielis, in principio, et sequuntur Rupertus, lib. 9, de victor. Verbi, cap. 4 et sequentibus, et Cassianus, collat. 8, cap. 12 et sequentibus. Quod si hæc expositio vera est, cessat dubitationis fundamentum, quia inter bonum Angelum custodem, et malum adversarium pugna est. Contraria vero sententia videtur communior, Principes illos Persarum, et Græcorum fuisse bonos Angelos. Docuit Dionysius, cap. 9, de cœlest. Hierar., quem secutus est Gregorius, lib. 17, Moral., cap. 8, alias 7, et Theodoretus, in Daniel, et ibi Lyranus et Carthusianus et alii. Eademque sententiam secuti sunt scholastici cum D. Thoma supra, eamque nos ut probabiliorum supponimus. Et de illa videri potest Pererius, lib. 12, in Da-

niel. Hac igitur expositione supposita oritur quæstio a D. Thoma proposita, quomodo inter sanctos Angelos potuerit esse dissensio, aut pugna. Et brevis resolutio est, non esse inter illos discordiam voluntatum absolute, et simpliciter, sed in petitionibus posse esse oppositionem, petendo contraria, quamdiu de voluntate Dei illis non constat: nam illa cognita omnes in illa conveniunt. Et quia priusquam illam cognoscant, semper sub illa conditione postulant, *si Deo magis placuerit*; vel alia simili expressa, vel tacite subintellecta, ideo licet contraria interdum petant, absolute non sunt inter se contrarii in voluntatibus, et desideriis, sed tantum secundum quid, et (ut ita dicam) materialiter, quæ contrarietas per subintellectam conditionem formaliter tollitur, et ita nulla superest in illa quæstione difficultas.

14. *Dubitationis alterius indicatio.* — Adhuc vero nobis superest alia quæstio a lib. 4, in hunc remissa, an sancti Angeli nobis etiam ministrent, et custodiæ hominum cooperentur, quoties Deus sub visibili specie, et forma ad homines descendere, vel apparere dicitur, quæ fusiorem disputationem postulat, et ideo in duobus sequentibus capitulis illam tractabimus.

CAPUT XX.

UTRUM ANTE LEGEM GRATIÆ OMNES APPARITIONES DEI AD HOMINES PER ANGELOS FACTÆ FUERINT, ITA UT NON SOLUM PROPRIAM, SED ETIAM PERSONAM DEI GERENTES, HOMINES JUVENT, ADEOSQUE LOQUANTUR, ETC.

1. Utscopus disputationis intelligatur, supponendum est, nunc tantum esse sermonem de DEO ut DEUS est, id est, non ut homo factus est: ac proinde non solum moveri quæstionem de apparitionibus Dei ante Christi adventum in hunc mundum. Nam si quæ Dei apparitiones post ascensionem in cœlum, factæ sunt, in eis non ut Deus tantum, sed ut Deus, et homo, seu ut persona Christi divina et humana sunt factæ, de quibus in sequenti capite pauca addemus.

2. *Primum dubium an Deus ante Incarnationem visibiliter apparuerit. — Certissima est sententia affirmat.* — Et primum omnium occurrebat quæstio, an vere Deus aliquando apparuerit hominibus in forma visibili ante Incarnationem. In qua quæstione Malonius, in 2, dist. 8, disput. 4, refert opinionem quamdam negantem, Deum unquam apparuisse. Et citat Gabriel ibi, q. 1, a. 2, sed immerito

nam Gabriel negat quidem Deum assumpsisse corpus extra Incarnationem, non tamen negat apparuisse: sic enim ait, *Licet Deus apparuerit Patribus in figuris corporalibus, illa tamen corpora non assumpsit Deus*. Illa igitur quaestio de assumptione corporum distincta est, et de illa infra dicemus. At vero de apparitione DEI nulla potest esse quaestio inter catholicos, cum sit in Scriptura expresse definita, et a Patribus constantissime tradita. Hoc igitur tanquam certum statuendum est, Deum saepissime apparuisse hominibus sub forma visibili, secluso Incarnationis mysterio. Probat primo, quia in Scriptura sacra expresse, ac frequentissime id dicitur; unde dubitari non potest de proprietate sermonis. Secundo quia sancti Patres ita intelligunt eandem scripturam, praesertim D. Augustinus, ep. 111, citans Athanasium, Nazianzenum, Ambrosium et Hieronymum. Idem Augustinus, in ep. 112, c. 6, 7 et 8, ubi etiam citat Ambrosium, lib. 4, in Luc., c. 2, item lib. 10, de Civit., cap. 13, ubi etiam toti populo dicit apparuisse Deum, cum illi legem daret, Exod. 19 et 20, et late idem tradit, lib. 2, de Trinit., cap. 19, et lib. 3, cap. 10 et sequentibus, fere per totum. Item Hilarius, lib. 4, de Trin., a medio copiose, et Leo papa, epist. 13, ad Pulcher., et Clemens, papa, lib. 5, Constitut., cap. ult., et plures alios in sequentibus referemus. Ratio autem hujus veritatis tantum est benignissima providentia Dei, qui ad docendos, et illuminandos homines, illis apparere dignatus est.

3. *Secundum dubium quomodo dignosci possit divina apparitio a pure Angelica.*—Regula discernendi traditur.—Verba Deum loquentem indicantia sunt in triplici differentia.—Exempla primi modi verborum.—Secundo, quia apparitiones Dei, et Angelorum in Scriptura valde permixtae sunt, et ideo inquirere oportet, quomodo discernatur divina apparitio ab illa, quae est pure angelica. In quo breviter dico, praecipue verba, et deinde facta, quae Scriptura proponit, esse consideranda. Nam si verba talia sint, quae ad solum Deum relata veritatem habere possunt, DEUS ipse est, qui apparet. Si autem verba de Angelo sufficienter verificari possunt, tunc non Deus, sed Angelus est, qui in propria persona loquitur, et representatur. Si tamen verba sint ambigua, ex aliis signis discernenda sunt. Verba autem, quae apparitionem Dei esse indicant, esse possunt, primo scriptoris Canonici, seu Prophetae referentis apparitionem. Secundo ipsius personae apparentis, et loquentis. Tertio alterius

personae, ad quam sit apparitio, et cum eo, qui sibi apparet, loquentis. Exemplis res declaratur. Priori enim modo refertur divina apparitio, vel locutio, praemissis illis verbis, *dixit Deus*, vel, *praecipit Deus*, tunc ergo Deus est qui in persona propria loquitur, quia id affirmat scriptor canonicus, qui fallere non potest. Sic Gen. 1, post creationem priorum hominum dicitur, *Benedixitque illis Deus, et ait: Crescite*, etc. Et iterum, *Dixitque Deus: Ecce dedi vobis*, etc., et cap. 2: *Tulitque Deus hominem, praecipitque ei, dicens*, etc., et cap. 3. *Cum audivissent vocem Dei ambulantis in Paradiso*, et infra, *Vocavitque Deus Adam*, etc., usque ad finem capituli. In quo loco non solum apparuit Deus voce sensibili loquens ad aures corporis, sicut in proribus, sed etiam in forma oculis aspectabili, ut recte probat Augustinus, lib. 2, Trinit., cap. 10, et lib. 11, Gen. ad lit., cap. 33. Eodemque modo apparuisse Caino, Gen. 4, cum ei *dixit Dominus; Ubi est Abel frater tuus?* Testatur idem Augustinus, in ep. 112, de Videndo Deum, ad Paulin. c. 11, idemque aliqui censent de apparitionibus Dei ad Noe, Genes. 6, 7, 8 et 9, ubi saepius dicitur, Deus locutus ad Noe, vel solum, vel cum filiis ejus. Et consequenter idem dicendum est de apparitione, in qua dixit Dominus Abraham: *Egredere de terra tua*, Gen. 12, quem locum commemorans Stephanus, Actor. 7, dicit, *ibi apparuisse Dominum Abraham, et adjungit locum Gen. 17, ubi dicitur Deus apparuisse Abraham, et foedus cum illo pepigisse*. Verumtamen verbum etiam, *apparendi*, ambiguum est: nam potest apparitio tantum esse auricularis, ut Exod. 20, et 1, Reg. 3, et notat Abulensis 3, Reg. 9, quaest. 2, et ideo in dictis locis, in quibus tantum dicitur Deus locutus, incertum est, an tantum loquens auditus fuerit, vel etiam videndum se praebuerit Deus. Imo de ipsa locutione non satis constat, an exterius sensibilis fuerit, vel imaginaria, aut intellectualis, ut Augustinus notat, d. lib. 11, Genes. ad lit., cap. 33, et Basilius, Isaiae 7, de imaginaria exponit. Sed non est dubium, quin saepe fuerit sensibilis, ut ex aliis locis allegatis manifestum est. Imo aliquando locutioni tales circumstantiae adjunguntur, ut praesentia etiam visibilis ostendatur, ut in priori loco Augustinus notat. Estque hujuscemodi celebris apparitio Dei ad Abraham, Gen. 18, de qua statim dicemus. Et in toto Exodo, et in Prophetis sunt similes apparitiones et locutiones frequentissimae.

4. *Exempla secundi modi verborum.*—Exem-

pla vero, in quibus Deus ostenditur esse, qui apparet ex modo, et auctoritate verborum, interveniunt plurima, aliquando vero illis simul adjungitur testimonium Scriptoris canonici. Ad rem vero nostram praecipue illa spectant, in quibus scriptor expresse non dicit Deum esse, qui apparet, vel qui loquitur, ut, verbi gratia, Genes. 16, ubi dicitur, Angelum Domini apparuisse Agar, et ad eam locutum fuisse, prius interrogando, *Unde venis, et quo vadis*, et monendo, *Revertere ad domum tuam*: et postea promittendo, *Multiplicans multiplicabo semen tuum, et non numerabitur praemultitudine*: quod solus Deus veraciter promittere poterat. Quod ipsa Agar intellexit, et ideo de illa subjungitur, *Vocavit autem nomen Domini qui loquebatur ad eam. Tu Deus qui vidisti me*. Similisque est apparitio eidem Agar, facta, Gen. 21, ubi prius dicitur, *Vocavit Angelus de caelo Agar, dicens: Noli timere*, etc., et postea addit: *In gentem magnam faciam eum. Aperuitque oculos ejus Deus*, etc. Illustrior fuit apparitio Dei ad Abraham, Genes. 18, quando apparuit ei Dominus in convalle Mambræ, etc., qui longum dialogum cum Abrahamo habuit, et in modo loquendi, et verborum pondere, et auctoritate sese Deum esse manifeste ostendit, et licet in specie trium virorum apparuisset, tanquam unus Dominus loquebatur, in quo mysterium Trinitatis ibi representatum fuisse Patres communiter interpretantur, ut infra notabimus.

5. Aliud exemplum est apparitionis factae eidem Abraham, Gen. 22, quando Deus praecipit illi sacrificare filium, cumque jam extendisset brachium cum gladio ad immolandum illum, *Ecce Angelus de caelo clamavit, dicens: Abraham, Abraham, non extendas manum super puerum*, etc. Et infra: *Nunc cognovi, quod timeas Deum*. Et addit, *Et non pepercisti filio tuo propter me*. In quo ultimo verbo evidenter ostenditur, ipsum Deum, cui Abraham obediebat, fuisse ad illum locutum. Praeterea, Gen. 28, Jacob vidit Dominum innixum scalae dicentem sibi, *Ego sum Dominus Deus Abraham*, et postea, cap. 31, in alia apparitione prius dicit Jacob: *Dixit Angelus Dei ad me in somniis*. Et infra dicit illi: *Ego sum Deus Bethel, ubi unxisti lapidem, et votum votisti mihi*, et c. 32, vir luctabatur cum Jacob, de quo ipse postea dicit: *Vidi Dominum facie ad faciem*. Quae loca de vero, et invisibili DEO intellexit Joannes legatus Orientalium Patriarcharum in Synod. II Niene., Actor. 4, circa principium, et Concilium Aquense, sub Papino, lib. 1, cap. 22, et sequen-

tibus. Et Adrianus papa, in scripto de Imaginibus ad Carolum Magnum, in defensionem testimonii allegati Joannis, circa finem libri. Post haec apparuit DEUS Moysi, et locutus est cum illo, contestans se esse verum Deum, Exod. 3, per totum, et cap. 19, ac 20, est insignis apparitio Dei in monte Sinai, quando ad dandam legem descendit. Et Judic. 2, est notanda apparitio in qua primum dicitur: *Ascendit Angelus Domini*, etc. Et postea additur, et ait: *Eduxi vos de Aegypto, et pollicitus sum, ut non facerem irritum pactum meum vobiscum in sempiternum*: quae dicere non potuit nisi Deus, vel qui personam Dei sustineret.

6. *Exemplum tertii modi verborum.*—Vide Abulensem in his locis.—Denique pro tertio modo apparitionum, quae DEI esse creduntur, non tantum ex testimonio scribentis, vel ex sermone Dei, sed etiam ex ipsius verbis, vel factis eorum, ad quos apparitiones fiunt, exempla sumi possunt. Imprimis ex Judic. 13, ubi Scriptura prius dicit Angelum fuisse locutum ad Manue, ejusque uxorem, qui postea videntes Angelum pariter ascendentem cum flamma ignis holocausti, *proni ceciderunt in terram, et intellexit Manue Angelum Domini esse, et dixit ad uxorem suam. Morte moriemur, quia vidimus Deum*. Ex quibus verbis colligitur intellexisse Manue, Deum esse, qui sibi apparuerat. Deinde Josue 5, cum ei apparuisset vir quidam, qui se dicebat esse principem exercitus Domini: *Cecidit Josue pronus in terram, et adorans ait: Quid Dominus meus loquitur ad servum suum?* quo facto, et verbis Deum sibi apparuisse significavit. Et ad confirmandum eum in illa existimatione, respondit ei vir qui ei apparuerat: *Solve calceamentum de pedibus tuis, locus enim in quo stas sanctus est, utique propter praesentiam Domini, quod etiam Josue cognovit, et ideo fecit, sibi quod fuerat imperatum: ad imitationem Moysi*, Exod. 3. Tertium, et optimum exemplum est, Judic. 6, ubi prius dicitur Angelum Gedeoni apparuisse, et postea subditur: *Dixitque ei Dominus: Ergo ero tecum*, et postea dixit illi Gedeon: *Ne recedas hinc, donec revertar ad te portans sarcifcium, et offerens tibi*. Ex quo ultimo verbo colligitur Deum ibi recognovisse, quia non nisi Deo sacrificium offerre vellet. His addit potest apparitio facta Abraham, Genes. 18. Nam licet ex aliis capitibus constet esse divinam, tamen ex modo loquendi ipsius Abraham ad eum, qui sibi apparebat, id satis constare potuisset. *Numquid, ait, perdes justum cum impio*. Et infra: *Non est hoc tuum, qui judicat*

omnem terram, etc. Et juxta hæc de aliis judicandum est.

7. *Tertium dubium an apparuerit solus Filius.* — *Affirmare videntur aliqui Patres.* — Tertio declarare oportet, an in his apparitionibus solum Verbum divinum apparuerit hominibus. Aliquid enim Patres ita videntur dictas apparitiones interpretari. Quamvis enim multi non de omnibus in generali, sed una vel altera interdum loquantur, tamen a paritate rationis videtur idem de omnibus sentiendum, ut aliqui etiam declarant. Et imprimis citari solent canon. 14 et 15. Concilii Syrmienensis, in quibus sub anathemate traditur: *Filium fuisse, et non Patrem, qui Abraham apparuit, et qui cum Jacob luctatus est*, ut est apud Hilarium, lib. de Synodis. Verum est illud non fuisse Concilium, sed hæreticorum conciliabulum, illi vero canones continentur in illa parte, quam contra Photinum edidit, in qua non censetur errasse. Idem sensit Clemens papa, lib. 5, Const. Apost., c. 19, non solum de dictis apparitionibus factis Abraham, et Jacob, sed etiam de facta Moysi, Exod. 3, et Josuæ, c. 5. Eusebius etiam, l. 1, de Demonstr., c. 5, de Filio exponit apparitionem factam Jacob, et dicit eundem illum Dei vocari Angelum, quia Christus futurus erat: *Angelus testamenti*, ab hominibus desideratus, et addit, eundem apparuisse Abraham: et ob 42, cum dixit: *Auditu auris audi te: nunc autem oculus meus videt te*. Et tandem concludit: *Nullum alium fuisse præter Dei Verbum, qui ab antiquis Patribus, Dei amicis est visus*, et l. 5, c. 9, et sequentibus, hoc latissime prosequitur, ex sacraque Scriptura colligere nititur, non fuisse Angelos qui Patriarchis, et Moysi, et aliis locuti sunt in veteri Testamento, sed Dei Verbum. Idem habet lib. 1, Histor., c. 3 et 4, et Nicephorus, l. 1, c. 1. Et eodem modo exponunt Theophylactus et Chrysostomus illa verba Stephani, Actor. 7. *Et apparuit illi Angelus*, scilicet Moysi: nam illum non verum Angelum, sed Verbum Dei, et Christum fuisse dicunt, qui est, *Magni consilii Angelus*.

8. *Accedunt Tertullianus, etc.* — Idem tradit Tertullianus, lib. contr. Praxeam, cap. 14 et sequentibus, et lib. contr. Judæos, c. 9. *Nam qui ad Moysem loquebatur* (ait) *ipse erat Dei Filius, et qui semper videbatur, Deum enim Patrem nemo vidit unquam, et vivit*. Et hanc sententiam in multis aliis locis repetit Tertullianus, quæ notat Pamelus in Prolegom., Paradoxo 19. Advertitque duo asseruisse Tertullianum. Unum est, in omnibus illis apparitionibus Verbum Dei fuisse, qui videbatur: aliud

east, fuisse visum in vera carne, licet non na- Et hoc secundum dicit esse singulare in Tertulliano, contra quem quoad hanc partem, in lib. 4, disputavimus. At vero illud prius, ait, non fuisse proprium Tertulliani, nam antea illud docuerunt Justinus contra Tryphonem, Irenæus 3, c. 6, l. 4 et l. 6, c. 23 et 37, Cyprianus, l. 2, ad Quirin., c. 5 et 6, Epiphanius in Anchoral., Ambrosius, Præfat in Luc, et lib. de Filii Divinitate, cap. 8, et sub ejus nomine ad Colos. 1, circa illa verba: *Qui est imago, etc.*, et Origenes, homil. 1 in cap. 6, Isaia. Et idem sentit Augustinus, lib. contra Adimantum, c. 9, antiquas apparitiones de Filio Dei exponit. Quibus consentire videtur Leo, epist. 13, ad Puleheriam, dicens: *Potuerat omnipotentia Filii Dei sic ad docendos, justificandosque homines apparere, quomodo et Patriarchis, et Prophetis in specie carnis apparuit cum aut luctamen inivit, aut sermonem conseruit, cumce officia hospitalitatis non abnuvit, vel etiam apposuit cibum sumpsit, sed ille imagines hujus hominis erant indicia, cujus veritatem ex præcedentium Patrum stirpe sumendam significationes mystice nuntiabant*.

9. *Loca Scripturæ in quibus dicti Patres fundantur.* — Fundantur hi Patres in nonnullis Scripturæ testimoniis. Primum est illud Joan. 1: *Deum Patrem nemo vidit unquam*, sic enim citat Tertullianum fortasse qui statim additur: *Unigenitus, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*, et cap. 6: *Non quia Patrem quis vidit, nisi is, qui est a Deo*. Cum tamen, cap. 8 dicat Christus: *Abraham exultavit, ut videret diem meum: vidit, et gavisus est*. Ergo vidit Filium, et non Patrem; solus ergo Filius illi apparuit. Secundo inducunt illud Joan. 12: *Hæc dixit Isaias, quando vidit gloriam ejus, et locutus est de eo, scilicet, de Christo, Isaias autem vidit gloriam Dei: Quando vidit Dominum sedentem super solium excelsum, etc.*, Isai. 6, ibi enim illa verba dixit, quæ Christus allegat; ergo Christus fuit, qui Isaiæ apparuit, cum vidit gloriam Dei; ergo multo magis in aliis apparitionibus. Tertio inducitur Daniel 3: *Ecce ego video quatuor viros solutos*, et infra, *et species quarti similis Filio Dei*, quod de naturali Dei Filio, ejusque apparitione, intellexerunt, Augustinus, Concion. contra Judæos, Paganos et Arianos, cap. 15, Rupertus, lib. 6, de Victor. Verbi Dei, cap. 21, Tertullianus, lib. 4, contr. Marc., cap. 10 et 21, et Pererius ibi addit etiam Hippolestum. Quarto citatur locus Isai. 51: *Propter hoc sciet populus meus nomen meum in die illa, quia ego ipse, qui lo-*

quebar, ecce adsum, et addit statim: *Quam pulchri super montes pedes annuntiantis et prædicantis pacem*; quod de Christo intelligendum videtur, sicut prædicatur Nahum 1, et Paulus extendit ad Christum per se, vel per suos Apostolos prædicantem Evangelium, Romanor. 10. Quinto affertur id Baruch. 3, ubi prius dicitur: *Hic est Deus noster, etc.*, et postea: *Post hæc in terris visus est*. Unde Christus, Matth. 22, dicit se misisse Prophetas. Ergo revelationes Prophetarum per Filium fiebant; ergo in eis solus Filius apparebat. Sexto addi potest ratio, seu congruentia, quia decebat Incarnationis mysterium, priusquam in veritate fieret, multis figuris, et imaginibus repræsentari, ut Leo papa, et Augustinus supra tradunt: omnes autem antiquæ apparitiones Dei ad hunc finem tendebant; et ideo semper sub humana forma Deus apparebat, ut ex narratione Scripturæ manifestum est; ergo in illis solum Verbum apparebat, ut figura veritati responderet.

10. *Assertio prima negativa.* — *Evasio ad locum adductum.* — Nihilominus dicendum est, non tantum Filium, sed etiam DEUM per se primo, seu absolute, et secundum se, vel etiam ut Trinum, et Unum, sæpe hominibus apparuisse. Hanc sententiam docent communiter moderni theologi, et probatur simul ex Scriptura et Patribus. Primo enim Genesis 18, non solum una, vel alia persona, sed tota Trinitas unus DEUS Abraham apparuit: nam in tribus viris Trinitas personarum, in unius autem Domini appellatione, Unitas DEI figurata est, ut late expendit Augustinus, lib. 2, de Trinit., cap. 10 et sequentibus, et libro 16, de Civit., cap. 19, et lib. 3, contra Maxim., cap. 26, et alios Patres infra referemus. Non desunt tamen, qui dicant, illos tres viros non repræsentasse tres personas Trinitatis, quia unus illorum apparebat, ut Princeps, et Dominus, ad quem loquebatur Abraham: alii vero duo tantum ut ministri se ostendebant, et ideo, c. 19, isti duo ministri sunt ad subvertendam Sodomam, et Loth apparuerunt. Estque illa expositio Chrysostomi, hom. 41 et 42, in Genesim, cui videtur favere Ambrosius, l. 5, de Abrahamo, cap. 5, dicens: *Tres vidit, et unum solum Deum faletur: deinde conversus est ad duos, quos ministros arbitrabatur*.

11. *Obstruitur primo.* — *Secundo impugnat.* — Sed imprimis, qui hanc expositionem sequuntur, non dicunt, illum virum, qui apparebat ut Dominus, fuisse Filium, sed magis consequenter indicant, fuisse Patrem, vel

DEUM, ut unum. Deinde magis placet expositio, quod illi tres viri, tres divinas personas repræsentarent, cum tanta æqualitate, ut ad illas, tanquam ad unum loqueretur Abraham, non sine illuminatione divina. Ita sentit Augustinus, in locis citatis, et Ambrosius, libro de Fide resurrectionis, versus finem, dicens: *Abraham Trinitatem in typo vidit, tres suscipiens, unum adorans, et personarum distinctione servata, unum tantum Dominum nominabat, tribus honorificentiam muneris deferens, et unam significans potestatem: loquebatur enim in eo non doctrina, sed gratia, et melius credebatur ille, quod non didicerat, quam nos, qui discimus*. Et idem tradit Gregorius Nissenus, in Fragmentis ex libro de Cognitione Dei, § 5, in tom. 3, Biblioth., dicens: *Cum sint tres, sermo cum uno tantum instituitur, ut constet omnino unam esse trium personarum divinitatem* et subjungit effugium juxta præcedentem expositionem, et illud refutat, dicens: *Quod si unum quidem esse dixeris Deum, Angelos autem duos, quomodo potuerunt cum Domino considerare*. Et idem tradit Alexander, papa I, ep. 1, ad Orthodox., c. 6, quem imitatur Benedictus I, in sua epistola, et in hoc sensu, in Responsorio 2, Dominicæ Quinquagesimæ ponderat Ecclesia, quod *Abraham tres vidit, et unum adoravit*, ubi per unum non intelligit unum ex illis tribus viris, sed quod tres illos, ut unum, adoravit.

12. *Progreditur proxima impugnatio.* — *Probatur secunda assertio.* — Hocque videtur ex contextu Genesis ostendi posse. Nam prius absolute dicit, Abrahamum videntem tres viros, prius adorasse in terram, et postea dixisse: *Domine, si inveni gratiam in oculis tuis, et ut intelligatur, non ad unum tantum illorum, sed ad omnes ita locutum fuisse, statim in plurali dicit: Et lavate pedes vestros, et requiescite sub arbore, usque ad illud: Idcirco enim declinastis ad servum vestrum*. Quæ verba ostendunt, omnes æqualiter adorasse. Et postea ex progressu historiæ colligitur, eos sine discrimine, vel inæqualitatis signo consedissee, simulque comedisse (ut Augustinus supra, c. 11, notat), et postea subditur: *Dixerunt ad eum: Ubi est Sara, et statim: Cui dixit, revertens veniam*. Confirmatque hoc Augustinus supra, cap. 11 et 12, ex cap. 19 Genesis, ubi prius Loth loquitur ad duos tanquam ad Angelos, seu viros in plurali, postea vero (forsitan jam cognitio mysterio) loquitur ad eos in singulari, dicens: *Quæso, Domine mi, quia invenit servus tuus gratiam coram te, et magnificasti miseri-*